Storozhenko, Oleksa
Humorystychni opovidannia

О. СТОРОЖЕНКО.

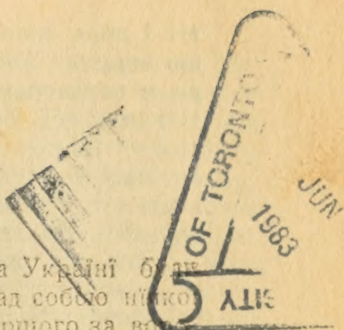
МОРИСТИЧНІ ОПОВІДАННЯ.

Накладом „Вістника Життя“.

ФРАЙШТАДТ, 1918.
рукарні „Союза визволення України“
у фрайштадтському таборі.

UNIVERSITY OF TORONTO
VELUT ARBOR ÆVO

ГОЛКА.

За давніх часів, колись на Україні були такі люди, що не признавали над собою ніякої влади. Кожний з них мав старшого за ворога, рівного за брата, бо в тій рівні поважав самого себе, власну самоістность, а меньчих мав за бидло, прах, посміття. Усе, що Господь щедрою рукою розсипав по світу, усе те побачили б у їх палацах, а кругом тих палаців непокриті халупи, обідраний, голодний і холодний люд. Усе добре і чуле, чим надїля Господь чоловіка, даючи йому серце й душу, усе те в них заплило глеєм чванства, ганьби і ненатлї. І як то чудно усе в них зложилось і перекорилось: проповідували вольность, непідлеглість, а тимчасом чухрали батогами свою ж таки шляхту! Палили слободи, вибивали народ тисячами і плакали над їх безголовям. Строїли манастирі, костьоли, а душі свої губили у тяжких гріхах. На втїху собі стріляли, палили і вішали людий, без вини карали, без заслуги награждали, для своєї користи переганяли на лембик чоловічі сльози, трудовий

піт і кров, щоб з відра добути хоч одну краплю золота. Хочби увесь світ з людьми вверх дном перевернув ся, тільки б їм було добре, тільки б усе робилось по їх волї, як їм схотілось. Широко й далеко простягалась та воля; здаєть ся, якби вона встала, то й неба б достала!.. А знаєте, люди добрі, як звали тих людий?... Польськими магнатами!...

Розкажу вам дещо про одного з цього кола магната, про Потоцького, що колись жив у Тульчині. Може ви чували, що він на своїому віку виробляв? Немилосердний він був до всього люду, а найгірше до Жидів. Для своєї втїхи чого він з ними не виробляв!.. Було, намалює вуглем на стїнї чортяку, себ то „чарний кіт", тай приневолює Жида влучати того кота камінцями, розпаленими в комінку. Тільки Жид доторкнеть ся до камінця і репетує: „вай-вай!"—попік сердешний пальці; а той його канчуком: „улучай," каже, „иродів сину, а не то—до смерти зачухраю!" Нічого робити, хапа неборак камінець, шпурне; коли не влучить,—бє Жида за те, що промахнув ся, а влучить, знов шмага: „за що," каже, „беш чарного кота?" Та так і граєть ся з ним, як кіт із мишею, поки не замордує бідолашного до полусмерти.

Раз устрелив він Жида—не свого, а другого якогось пана, такого ж магната, як і сам. Та ще як кумедно і встрелив! Дав Жидові ду-

кає тай каже: „лїзь лишень на вербу та кукай.“ Жид злїз, тільки куквув раз, вдруге, а Потоцький приложив ся, як торохне, так він, сердешний, пук об землю: тут його й чорти вхопили. „Глянь,“ каже, „кука на вербі, я думав що зозуля, тай встрелив.“ От пан того Жида й розсердив ся за це на Потоцького: „Як,“ каже, „ти осмілив ся встрелити мого Жида? хиба в тебе мало своїх?“ Бачите, вступ в ся за чоловіка!.. Так Потоцький звелїв накласти цїлїсїньку хуру Жидів, та ще зверху й рублем, як снопи, пригнїтив, тай одіслав до того пана, одписавши: „Не сердь ся, голубчику, от тобі за одного цїлу копу посилаю!“

Бувало й таке, що деколи, вертаючись з полювання, в осїнню темну ніч, запалить слободу, щоб видно було йому дорогу, доїхати до свого палацу.

Раз подобалась Потоцькому якась дуже ґарна молодиця, та не піддалась: чого вже він їй не давав, як біля неї не заходжувавсь! От чортяка і вхопив за серце магната: призвав до себе якогось дотепного маляря Влоха, і звелїв йому списати з тієї козачки патрет. Як скінчив Влох той патрет, от і приніс його до Потоцького; привели й молодицю. Глянув магнат на неї й на патрет,—стоять перед ним як дві сестри: обидві такі ж і ґарні, і смутні, і тим же гордим поглядом на нього дивлять ся. Довго Потоцький дивив ся на патрет, а там

понуро глянув на козачку, тай каже: „Бачиш, як я поважаю твою красоту! і внуки побачать, яка ти була гарна; а за те, що твоє серце не приклонилось до мого кохання, ти повинна смерти: коли не мені, то не доставай ся ж нікому!..“ Вихопив ізза пояса пістоль, тай застрелив небогу!..

Так оттакий то був дзїндзївер-зух Потоцький!.. Тепер вже як почуєте про мою голку, то вона не здасть ся вам за брехеньку. От слухайте.

Кілька миль од Тульчина, коло одного майонтка Потоцького, жив з жінкою, з дітьми, небагатий шляхтич пан Кондратович. Мав він кілька моргів земельки, фольварочок, добре працював, і, хвалити Господа, не прохав ні в кого хлїба. Розсердив ся на нього за щось економом того майонтка, пан Тридурський,—а кожний з економів теж удавав із себе Потоцького,—тай вигнав бідного шляхтича, з жінкою, з дїтьми із власної хати. Що робити бідолашному шляхтичеві? Не позивати ся ж йому з магнатом! От він осїдлав коника, тай поїхав собі в Тульчин до самого Потоцького, щоб здати ся на ласку й правду його ясновельможности.

Не доїжджаючи милю до Тульчина, Кондратович здалека побачив поїзд Потоцького. Сам він їхав попереду, а за ним цїлий шкадрон жовнїрів, козаків, доїжжачих, стремевних і псарів з гончими й хортами. Дуже зрадїв

Кондратович, побачивши Потоцького: „се", дума, „сам Господь посила його мені; може він ласкаво мене виєлухає і звелить вернути заграблену худобу." Зупинив коня, зняв шапку і стоїть собі: не осмілив ся сам підїхати до гетьмана. Аж ось сам Потоцький шпигнув коня острогами й підскочив до Кондратовича.

— Хто естесь? — спитав Потоцький.

— Шляхтич, ясновельможний пане, — одвітив Кондратович, нахиляючись аж до луки.

— А маєш голку? — знов спитав Потоцький.

Кондратович випяв баньки, дивить ся йому в вічі, не зна, що й казати.

— Маш голке, гунцвот, лайдак? — гримнув Потоцький, і брови нахмурив, і почервонів: вже й розсердив ся! Так зараз його чортяка і вхопила за серце.

— Нема, ясновельможний пане, — одвітив Кондратович.

— Німа! — крикнув Потоцький, аж зубами заскреготав. — Патшай, — каже, показуючи застромлену в рукаві голку, обкручену ниткою, як буває у кравців, — патшай: я грабя Потоцький, коронний гетьман, над панами пан, мам сто городів — і в мене є голка, щоб часом — розіветь ся — зашити, а ти, ланець, безштанько, і в тебе нема?... А нуте, хлопці, дайте йому в скуре!

Не дали йому бісові котолупи й слова промовити, стягли раба божого з коня, і почали

чухрати канчуками; а Потоцький дивить ся та приговорює:

— Оттак дурнів вчать та на розум наводять! оттак і ти вчи і лупи їх власною моєю рукою!

Може б ще більше всипали неборакові, так на його щастя схопив ся зайчик; от Потоцький покинув Кондратовича і чкурнув за куценьким. Не схаменув ся бідолаха Кондратович, відкіль йому й лихо склало ся; думав знайти защиту, правий суд, а знайшов ні за що, ні про що, люту кару. „От тобі," думає, „й панська правда! запозивай тепер маґната до божого суду!..." Заплакав сердешний і поїхав у Тульчин до свого родича, що служив у Потоцького конюшим. Приїхавши розсказав йому усе, як було, як його Тридурський ограбив і як Потоцький одчухрав.

— Яка ж тепер у тебе думка? — пита родич.

— От яка,—каже Кондратович: — тепер мені вже не до земельки, нехай вона чортам достаєть ся; жінку з дітьми оддаю на волю божу, а сам... пропаду, а вже оддячу діявольському синові!

Нічого сказати, завзятий таки з біса був і Кондратович,—не з того десятку, що гоють свою спину чужими дукатами. Та ще, нівроку йому, і здоровий був: на одну руку трох би таких вклав, як Потоцький.

— Не журись,— каже родич,— оддячиш, коли вже тобі так того схотілось; я тобі й пораду дам. Чи ти знаєш ту капличку, що в кінці парку?

— Як не знати!—одвітив Кондратович; а сам аж затрусив ся од радости.

— Ну у сю ж капличку,— каже родич,— Потоцький, перерядившись старцем, що суботи ходить одмолювати в Почаївської Богоматері гріхи, що за тиждень набирають ся. Завтра субота: устанеш ранесенько, то там його й застукаєш, як сотника в горосі, і що душі твоїй схочеть ся, те з ним і зробиш.

Кондратович, почувши се, як на світ народив ся. Зараз і вгадав, що йому робити. Велика радість для чоловіка — помогти тому ворогові, котрого покарала злая година, а ще більша—одплатити мощному ворогові. Знать ся, карати його не за одного себе, а за всіх, за все те лихо, що він робить людям.

Іще чорти не бились навкулачки, як Кондратович, узявши добрий малахай, потяг у парк до каплички. Не доходячи до неї з півгона, забрав ся в гущину, та стереже Потоцького, як той кіт мишу. Тільки почало трошки розвиднювати ся, аж тут Кондратовичу щось залопотіло: дивить ся: іде Потоцький, такий обірваний та обшарпаний, у семирязі, іще й з торбою через плече. Кондратович і дух притаїв, оком не змигне; дивить ся: увійшов По-

тоцький у каплицю й став молити ся. То простягнеть ся крижем, то кулаками в груди себе стусує, то руки до гори здійма — живим на небо лізе. Устим Кондратович, аж трусить ся, так йому закортіло [illegible] ся тії [illegible]. Дав Потоцькому [illegible] [illegible] ся, а тим увійшов у каплицю, вдарив кілька поклонів і став голосно [illegible]:

— Найсвятіша Мати! — каже, а сам собі думає — помилуй [illegible] шляхта, [illegible] і довголіття [illegible], [illegible] панові Потоцькому, та та що він нас дурнів вчить і до розуму доводить! Щоб він і діти його панували нами до кінця світу.

Потоцький [illegible] ся в куточку [illegible] обернув ся [illegible] по [illegible] [illegible] тілом [illegible] [illegible] шляхтич, котрому вчора задав [illegible] [illegible] [illegible]. Кондратович обернув ся до Потоцького та й питає:

— А що ти тут робиш, старий?

— Молю ся, [illegible] пане — одказав Потоцький, жалібненько [illegible] і [illegible] торбою, щоб часом не пізнав його шляхтич.

— А нащо тобі?

— Бач, [illegible] [illegible]! — подумав Потоцький — мабуть уже й [illegible] [illegible].

— Чи мені [illegible] [illegible], — каже [illegible] Кондратович, [illegible] на Потоцького.

— Ніяк, вельможний пане — одказав Потульський, а сам метнувся до дверей, — думає собі: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] мені такої [illegible] [illegible], не я йому вірю.

— Стій! — крикнув Кондратович, простягаючи руку. — [illegible] [illegible] [illegible] шляхтичі, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — і в мене в голові, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!

Та й ходючи, [illegible] [illegible] шкури, [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], а сам приговорює: „[illegible] [illegible] [illegible] Потоцький [illegible] [illegible] [illegible] та на [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?“ [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

— А що? — [illegible] [illegible] [illegible] Кондратовича.

— [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] Кондратович [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] по суботі!

— [illegible] [illegible] [illegible], а [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] тебе ще не [illegible]!

— За що? — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] мені дурнів учити?! [illegible] [illegible] я [illegible] [illegible] [illegible], а старця, і ще [illegible] його рукою. Та куди ж

і тікати од Потоцького? Хиба на той світ, а на сім не сховаєш ся!

— Та воно так, тільки гляди: ти сам знаєш, що у тих магнатів така правда, як у цигана сорочка: і коротка і латана. І правда та у них, як кий у руці: яким кінцем схоче, тим і вдарить.

Оттак поговоривши, тай прислухують ся, яка буде чутка об Потоцькому. Аж ось, зайшов до родича з двору служонци тай каже, що гетьман вчора на полюванні трошки застудив ся тай занедужав.

На другий день, тільки вернулись із костьола, аж прибіг козак.

— Чи тут, — пита, — гостює пан Кондратович?

— Тут, — каже родич, — а нащо вам?

— Гетьман кличе до себе: нехай швидче йде!

Сміло пішов Кондратович до Потоцького, думає собі: що буде, то й буде, а буде те, що Бог дасть.

Тільки побачив його Потоцький, зараз і крикнув:

— А що, чи маєш тепер голку? — Тільки вже спитав не так, як тоді, а ласкаво, усміхаючись.

— Маю, ясневельможний пане! — одвітив Кондратович, показуючи голку.

Глянув на неї Потоцький — неначе не бачив, а там уже не тільки очі, і спина бачила ту голку.

— А чи не трапилось тобі ще навчити якогонебудь дурня?—пита гетьман, а сам пильно дивить ся на Кондратовича.

— Як не трапилось, ясневельможний пане! — сміливо одказав Кондратович: вчора у капличчі спіткав якогось старця і добре одшмагав,—довго буде згадувати ту гожку.

Тут Потоцький став розпитувати Кондратовича, відкіля він і за чим приїхав. От він і розказав йому все, що треба. Гетьман ласкаво його вислухав, узяв лист паперу, щось написав, тай каже:

— Возьми сей розказ і оддай його глувному економу, то все зробить ся, як тобі й не снило ся!

Кондратович подякував гетьманові, поцілував полу його кунтуша і пішов у контору. Тільки прочитав той лист глувний економ, як витрищить ся, як крикне:

— Скільки літ служу його ясновельможности, а він мені десяти гроший не подарував, а тут чорт батька зна кому й за віщо дає і гроші і землю!

— Се ж моя земля,— каже Кондратович,— ще батьківська. Не свою дає, а ту, що пан Гридурський заграбив!

— Розказуй—не свою!... Потоцький звелів в придачу до твоєї землі дати втроє стільки і ще двісті дукатів, от що!

— Так тобі жаль чужих грошиĭ, а не жаль чужої спини? Позавчора Потоцький всипав мені двісті канчуків, а сьогодні одсипав двісті дукатів: так помуштруй перше канчуків, та тоді вже і завдячуй ласці його ясновельможности.

Забравши гроші й поїхав до пана Трихурського. Кондратович подякував родичу за пораду і поїхав собі до дому, веселий і щасливий. Хоч спина ще не загоїлась, так душа ж і серце вже не щеміли.

Не пройшло й тижня після того, як поїхав Кондратович, прийшов пан Трихурський до Потоцького й лупь йому в ноги.

— Змилуйся, ясновельможний пане,— заголосив:— ось кров, гультяй Кондратович віку мені збавив, до полусмерти зашмагав канчуками, трохи голови не відкрутив із чубом.

— За віщо?—спитав Потоцький.

— Чорти його батька знають, за віщо! Стрів мене одного в лісі, тай пита: „маш гольке?“ Нема, кажу. А він як крикне: „Ах ти голодранець! Дивись,“ каже, показуючи застромлену у рукаві гольку: „я з ласки пана Потоцького обиватель, а ти наймит, прихлентач, і в тебе нема?“ За чуб мене, стяг з коня й давай тромити. Та ще й приговорює: „Оттак батько наш Потоцький звелів дурнів учити та на розум наводити: Не я тебе бю, а бє його власна рука!“

Пан Тридурський думає, що Потоцький, почувши се, розлютує ся й звелить повісити Кондратовича, а Потоцькому й байдуже: регочеть ся собі, аж за живіт береть ся. Тридурський, щоб його розжалобити, [illegible] яка важка рука у Кондратовича. А Потоцький нестримно сміє ся, аж плечима дрига та регочеть ся. Де б то йому не знати, яка тяжка рука у Кондратовича! Далі як натішив ся в [illegible], і пита пана Тридурського:

— А в якій ти школі вчив ся?

— В Межирічській у піярів, ясновельможний пане,—каже пан Тридурський.

— А чи ти добре учивсь і слухав [illegible] научителів, чи була тобі [illegible]?

— [illegible] патери [illegible] мені на [illegible] [illegible], а мати [illegible] [illegible] [illegible].

— Ну, як вернеш ся в маєток, то [illegible] Кондратовичеві [illegible] за те, що він добрий учень.

Пан Тридурський було сперечати ся, так куди! Потоцького не переспориш: як він раз скаже, то так і буде. Його воля все така, [illegible] той хлоп [illegible].

[illegible] Даліла [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] голову? Як

нема, то й бе і товче його. А *жалувати ся* до Потоцького хоч не ходи: посміеть ся, іще й грошиий дасть тому, хто бив. Було, як од чорта крестом, так од ледачого чоловіка, од якогонебудь промвари, обороняли ся тією голкою. Хто б куди не їхав, то хліба не візьме на дорогу, а вже голку застромить у рукав.

ЖОНАТИЙ ЧОРТ.

Давно вже люди кажуть, що „і сам чорт не пізна, яка з дівчини вийде молодиця." Дівчиною вона і смирна, і покірна; слуха матір, батька боїть ся, старших поважа: вийде на вулицю, то й очий не зведе, а коли зачепить її який парубок, то вилає або заплаче. Подивіть ся ж, яка з неї молодиця, що вона виробляє з бідолашним чоловіком! І мерк[illegible] скромадить, і кирпу гне, і од завійниць гедзаєть ся, а деколи рогачем і тьху дасть небораці і цибулькою нагодує. І з парубками вже не та: не насуплюєть ся, а зуби до них скалит і бісики пуска; між людьми не сидить мовчки а цокотить, кого попало і коренить і ганить а часом і москаля підвезе, та ще й очий рябка не позича,—жива на небо лізе. Так що будеш робити з такою жінкою?... Швидче тікай до чорта з рогами, коли не хочеш дутеля зʼїсти.

Не брешуть же й люди, кажучи, що „і сам чорт [illegible] яка з дівчини вийде молодиця," бо [illegible] справді вийшло. Оженив ся

чорт, тай добув собі таку жінку, як ця молодиця, що я розказував. Зараз побачив сердешний, бо не дурно був чортом, що втяв до гаплика,—не перелевки, бачите: і місяця з нею не прожив, ухопив шилом патоки, тай дав од неї драла не оглядаючись.

Плентаєть ся чортяка по світу, і пекла одцурав ся, бо добре зна, що жінка і там його знайде, і відтіля зза печі витягне; і вже так його налякала, що й чужих жінок жахаєть ся: де ні вздрить очіпок або плахту, то й ховаєть ся, і очі заплющує, як жайворонок, угледівши шуляку. Раз, як ховав ся він по закамарках, нахопив ся на нього якийсь чоловік, трохи з ніг не звалив.

— Тю на твого батька!—скрикнув чорт.— Відкиль це нечиста мати тебе пре?

Втікаю од жінки,—одказав чоловік.—нехай вона сказить ся!

— Од жінки?—спитав чорт.— Куди ж ти тікаєш? скажи й мені, будь ласкав.

До чорта з рогами! Тепер і він мені не страшний.

— Ну, коли так, то не ходи [illegible] його шукати: я тобі чорт!

Чоловік, почувши се, дуже злякав ся, хотів був уже п'ятами йому накивати, [illegible] чорт [illegible] зупинив, тай каже:

— Не жахай ся, голубчику: я й сам утік од жінки; далась вона й мені [illegible]!

Люди кажуть: біда бідою — половина біди. От вони й пішли собі у парі, як добрі товариші. Чоловік розказує чортові про свою жінку, а чорт про свою. Шкода казати — обидві добрі, годилось би обох на одну осику повісити. Далі чорт і каже чоловікові:

— Ти мені, чоловіче, ніякої шкоди не дієш, а я тобі у великій пригоді стану.

— У чім же ти мені у пригоді станеш?

— От у чім: я буду усаджуватись в утробу жінкам, та й буду їх мордувати; а ти мене виганяй, та й загрібай гроші лопатою, як жар!

— Добре! тільки не всаджуйся в утробу моїй жінці: там така гаспідська утроба, що ти й кінця краю не знайдеш; там саме пекло та мабуть там уже й без тебе сто кіп чортів сидить, коли не більше!

— Ет, хиба опріч наших жінок і людей на світі нема?

Як згодились, так і роблять: ускочить чорт в утробу якій-небудь бідолашній і давай її мордувати, а чоловік прийде, помурмоче, пошарує той ганяти чорта. Не пройде й місяця, як у чоловіка повний капшук золота і срібла. Як тут не розприндитись і не зачванитись? От прийшла вже йому і жінка не страшна: [illegible] возить [illegible] плахти, намиста з дукачами [illegible], хоч їй пельку заткнеш. От він за щось посварився із чортом, полаявсь

тай накликав на себе лихо: чорт розсердив ся, тай каже:

— Е, трівай же, вродів сину! Не вмів мене шанувати, так покуштуєш ти в мене жару!

Розійшов ся чоловік із чортом і байдуже собі: гуляє по шинках, розхожує з музикою по ярмарках, а чортяка тимчасом готує йому добру халавію. Тай не хитрий же діявольський син! забрав ся в утробу якійсь княгівні, одним-одній дочці в батька, тай мордує небогу, так що князь, глядючи на її муки, аж слїзми уливаєть ся, аж волосся на собі рве. (А се ще діялось, коли хочете знати, ще за Польщі, як Україною князї орудували). Зо всього свого князтва зібрав князь лїкарів, знахурів,—так ні один нічого не вдіє, ніхто поради не дасть. Аж хтось і каже князеві, що є такий чоловік, що чортів із утроби випружує. Як се почув князь, зараз і розіслав за ним гонців, щоб хоч під землею його знайшли, щоб без нього й не вертались. Не довго й шукали нашого неборака: десь у шинку знайшли і помчали до князя. Як побачив його князь, то аж кланяєть ся та просить: а звісно, як ті магнати чого просять, то хоч він і кланяєть ся, а за шабельку береть ся: коли не зробиш, чого бажа, то й голову одчеше; як кажуть: і гроші дає, і шкуру дере.

— Врятуй, — каже князь, — мою дитину, то я тобі пів князтва віддам, а як

не вирятуєш, то спалю тебе на тихому вогні!

— Погано Тетяно! — подумав неборак: — якось прихорить ся не до чмиги. Зараз пізнав, що се бісяка налагодивсь йому одячити; нічого робити: до чорта; сюди-туди круть-верть, — чого не робив, як ні панькав і перепрошував чортяку, — не хоче гаспидів син!

— Князь обіцяв мені пів князства, — каже чоловік, — то я тобі оддам ту половину; тільки покинь князівну!

— Ет! — каже чорт: — сипати модрі на обіцянки; вони тоді тільки й не дорешуть, як обіцяють кару. Залле він тобі за шкуру сала!

Не вилазить діявольський син із князівни, тай не вилазить, — ще гірш її мордує. Не рад уже бідолашний чоловік і тим грошам, що зібрав; уже б і до жінки вернув ся. Хотів був утікти, так не можна ж: приставили за ним калавур і так його пильнують, як ока.

Пройшов тиждень, другий, а князівні все гірш та гірш. От князь і розлютував ся:

— Ти, — каже, — усіх вилічував, а моєї дочки не лічиш? От тобі строку одні сутки. Як не виженеш чорта, то я з тебе зроблю вишива

Нічого робити бідному чоловікові; звіяв, так признав ся князеві, як на сповіді. „Отак і так, каже: се чорт мені на пакость забрав ся у твою дочку, щоб мене з світа зігнати. Йому

того тільки й хочеться, щоб ти мене жаром нагодував." Так що ж? не йме віри князь!

— Брешеш, сякий такий! Як не вижинеш, то буде, як я тобі сказав. Вже там тебе не переміню свого слова: я, — каже, — люблю правду.

— А щоб тебе з правдою! — подумав чоловік, почухавши потилицю. Не твоя се правда, а чортова.

Минули сутки, княгівні ще гірш стало. От князь і звелів небораку спалити, бо, бачите, любив правду. Скрутили бідолашному руки й ноги і положили на костер. Як принесли сердешного, так де в нього й розум узявсь! вигадав, яким побитом протурити чорта.

— Вижену, — репетує, — вижену діягольського сина, тільки розвяжіть... батечки, голубочки!

Розвязали, він і побіг у будинки, прямо у світлицю, де чорт мордує княгівну. Як убіжить, як крикне не своїм голосом:

— Тікай, чорте, жінка иде!

А чорт навтікача, так прожогом у вікно, тільки шибка забряжчала, з собою й кватирку виніс!

Вчи лїнивого не молотом, а голодом.

Багатому хазяїнові послав Бог чимало діточок. Всі ж покірні, трудящі, помагають батькові й матері у всякій роботї; одна тільки дочка (Палажкою звали) удалась така лїнива! тілько й роботи її, що сидить згорнувши ручки. Ні на сорочку собі не напряде, ні води не принесе, ні корови не видоїть. А дївка ж така — глянути на неї — здасть ся за двох зробить: висока, гладка і з виду — не взяв її враг — чорнявенька, хороша-прехороша!

Може б вона й не була така лїнива, колиб батько й мати на лихо її, так в неї не кохались. Ніколи було не налають — не то щоб вдарити лїниву дитину.

— Доненько моя! — було почне батько: — чом ти нічого не робиш?.. Яка ж з тебе хазяйка буде?.. Та тебе ж ніхто не візьме за себе. Кому треба таку панську пиху, як ти? Чи не сором тобі дарма хліб їсти?

То мати зараз і заступаєть ся.

— Годї тобі, скаже—гримати на дитину! Як до чого прийдеть ся, то буде з неї й хазайка... Адже ж не чужий хлїб їсть, а наш.

Вже й подруженьки Палажчині повиходили заміж, а до неї й старостів не засилають, хоч така дївчина, кажу, що кращої в селї нема: біла повна, тїло нїжне,—як панночка! бо нїчого не робить: не печеть ся на сонцї, не мерзне й на морозї.

Думав старий, думав, що йому на світї робити з лїнивою дочкою, тай каже:

— Якби знайшов ся такий чоловік, щоб не биттям, а поважним словом зробив з неї роботящу молодицю, то я б з нею віддав би йому третину всїї худоби, що маю.

Знайшов ся такий чоловік з другого села: прийшов до Палажчиного батька, і сина з собою привів. Знатний парінь, дївчинї під пару.

— Віддай, — каже, — твою дочку за мого сина, то побачиш, яка з неї буде невсипуща хазяйка.

— Добре,—каже батько,—віддам, і з нею, як сказав, третину худоби; тільки гляди, щоб не били моеї дитини!..

— І пальцем,—каже чоловік,—до неї не доторкнусь!

Одружили Палажку з парубком, і добре погулявши на весїллї, свекор забрав молодих

тай повіз до себе. На другий день вся сім'я прокинулась раненько і кожний приняв ся за робту, а Палажка довго ще ворочалась з боку на бік, поки не обридло лежати, а далі встала, сіла біля віконця тай поглядає на вулицю, і рада б то, раденька, що її ніхто не силує до роботи. К обіду зібралась уся сім'я, поставили на стіл борщ; от свекор і пита:

— А хто що робив?

Всякий, хто що робив, розказує, а Палажка мовчить.

— А ти, невістко, що робила? пита свекор.

— Нічого не робила, одвітила Палажка, — і звичаю того не маю, щоб робити.

— Як нічого не робила, то нічого й не їсти мені: і в нас нема звичаю дарма годувати лежнів!

Так сердешна цілісінький день не ївши і сиділа: нема, бачите, рідної неньки, нікому було й шматочок хлібця дати небозі.

На другий день сиділа, сиділа, а далі згадала, що тутечки, як не поробиш, то й їсти не дадуть, — схопила відра тай принесла води. Як посідали обідати, знов свекор пита:

— А хто що робив?

— Всі робили, одвітує свекруха.

— А невістка?

— Вона води принесла.

— Дайте ж їй кухлик води.

Випила той кухлик небога, поплакала, пожурилась, і знов голодує.

На третій день Палажка принесла води, і як свекруха поралась біля печі, то й вона помогла їй вимішати кашу.

— А хто що робив? пита свекор, сідаючи обідати.

— Всї робили, одвітує свекруха, — а невістка і води принесла, і кашу вімішувала.

— Дайте ж їй грудочку каші.

Не наїлась Палажка тією грудочкою. Нічого робити; як кажуть: голод — не тітка, не нагодує. От вона годї вже сидїти, згорнувши ручки на потрошки, потрошки, тай стала така ж роботяща, як і всї. Минув тиждень і другий; от Палажчина мати і каже свойому чоловікові:

— Що то дїєть ся з нашою дитиною? Може вона кулаками сльози втирає; може її товчуть і бють нещасливу?.. Запроторили аж у друге село тай досї вісточки об неї не маємо. Хоч би ти, чоловіче, навідав ся до неї.

У недїлю пішов старий до своєї дочки. Приходить — нема нікого; уся сімя пішла до церкви, тільки одна Палажка осталась і поравть ся біля печі.

— А що, донечко, пита старий, — як тобі живеть ся?

— Добре, тату, — каже Іванко, — спасибі Богу й людям.

— Не бють тебе?

— Ні, не бють.

— Спасибі їм! — каже старий, перехрестившися.

Сів батько на лаву, та й дивить ся на свою дочку. [illegible] то [illegible], то [illegible] [illegible] то [illegible]. Що се з нею стало ся? — думає старий, [illegible]

Аж ось повертають ся з церкви сусіди із жінкою, а [illegible]

— Бачиш, тату, — каже — а ту тутешні такі люди чудні, що як хто нічого не робить, то вони тому й шматочка хліба не дадуть!

Батько узяв той шуратик та й пече, а тут увійшов у хату сусід з жінкою і з дітьми.

— Здоров був, сусіде! каже сусід; — а що се ти робиш?

— Шуратик пеку, каже старий, усміхаючись, — щоб не стояти, бо дочка мені сказала, що тут такі люди чудні, що як хто нічого не робить, то тому й шматочка хліба не дадуть

— Є, в нас так, свате! каже свекор, глянувши на невістку. Не збрехала твоя дочка. Бач, яка стала роботяща! Тепер чи давай, що обіцяв, третину, бо й пальцем я до неї не доторкнув ся.

— Як же ви її навчили? пита батько.

— А так: вчи лінивого не молотом, а вчи голодом.

ВИВІВ ДЯДЬКА НА СУХЕНЬКЕ.

(З народніх уст)

Колись, чи як Ляхи орудували Україною і набивали на макуху православний люд, якесь нещасне село прогнівило свого пана магната. Не замисливши ся магнат, що йому робити з непокірними хлопами, і звелів зібрати людей і десятого пошмагати канчуками.

Набігли на село немов татарва, челядинці панські посіпаки, зігнали люд на майдан і стали розставляти хлопів в одну стрічку. Як уже витягла ся чимала стрічка, один парубок, мабуть спритний, зараз побачив що не минуть його канчуки, бо стоїть з краю десятим. Оглянув ся він у другу сторону, вздовж стрічки, дивить ся, аж дядько стоїть в калюжі, а ранком, бачите, дощик ішов, так в ложбину й натекла вода. Однак зараз догледів ся, що минає його десяток.

— Дядьку, а дядьку! гукнув до нього парубок. — Чого це ви стали в багні, чоботи замочаєте. Виходьте на сухеньке.

— Те ж тепер [illegible] — озвав ся дядько Му-
[illegible] сухенького; сиди там, де доля тебе
[illegible].

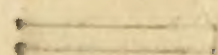
— Та нічого й журити, ставайте, де я
[illegible] рабунок.

[illegible] у тої плетінник — оставались [illegible]
[illegible] за [illegible] чоботами забув
[illegible] свою [illegible].

[illegible] пощастило [illegible], той стар на
[illegible], а [illegible] до [illegible]
[illegible] дали тім [illegible] і заставили [illegible].

[illegible] і вирвала ся [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]."

ЗМІСТ.

ЦІНА:

в Австрії 60 сотиків, на Україні 60 шагів.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 14 06 04 13 007 9